

Az irodalom harca a békéért

*A Népek Bécsi Békekongresszusa
és a III. Magyar Békekongresszus tiszteletére.*

AZ EMBERISÉG nagy alkotóművészei mindig harcos szószólói voltak a békének, mert tudták, hogy maradandó művészi alkotást létrehozni, megvalósítani az ember ideáját, az emberiség kultúrájának haladását biztosítani csak békében lehet. A nagy emberi eszményeket, az emberben rejlő természetadta lehetőségeket kifejteni, harmónikus életet élni csak igazságos békében lehet. Nagy íróink és gondolkodóink, amikor békevágyuknak adták kifejezést, nem akármilyen békét akartak, hanem olyan életformát, amely a nagy emberi eszmények széles kibontakoztatását biztosítja.

A béke úgy él az emberi tudatban, mint az igazság és a jólét záloga. Az i. e. 700 évvel élt görög Hesiodos, az elnyomottak és kizsákmányoltak osztályöntudatának első európai költőjétől ismerünk egy szép görög mítoszot. Demeter, a föld istennőjének a mithoszát. A földanya, a „Széphajú” istennő boldog szerelemmel csókolózott a frissen szántott föld barázdái között a halandó Iasionnal. Az ő szerelmükből született Plutos, a gazdagság istennője, aki a bőségszarut tartja a kezében és akit Eirene, a béke istennője nevel. A mítosz alján tehát — mint minden mítoszban — az a mélyértelmű gazdasági, társadalmi felismerés rejlik, hogy a bőség a megmunkált termékeny föld ajándéka, de csak a béke tudja igazán nevelni, mert a háború akadályozza a földműves munkáját.

AZ ÓKORI IRODALOM első nagycsbbszabású remekműve, Homérosz Iliásza és Odysseia-ja is a béke nagyszerű távlataival végződik. Ithaka lakóinak évtizedes háborúskodásai után, a leleményes Odysseus bátor, viszontagságos, de célratörő bolyongásai után végül is csak hazatalál s a gyalázatos kérőkön bosszút állva megéri a boldog béke korát. Az olimposzi istenek is megsokalják a felesleges vérontást és Zeus elrendeli, hogy:

*„Most miután bosszút állt már ez az isteni férfi,
kössön mind békét, s legyen ő a király ezután is,
és feledést borítunk mi a gyermekek és testvérek
elpusztítására: szerethessék ezután is
egymást, mint ezelőtt, bőség és béke viruljon”.*

(Odysseia 24 ének, 482—486 sor.)

De a homerosi eposzok békéjét is kiharcolják, csak azután rendelik el a békét az istenek, amikor Odysseus a rajta esett sérelmen igazságos bosszút áll.

Nem véletlen, hogy a görög irodalom, amely először valósítja meg a humanitás nagy eszméjét, s költészetének állandóan visszatérő nagy mondanivalója az ember méltóságának hangoztatása, nem felejt el szüntelenül figyelmeztetni a béke szent ügyére. A görög irodalom legharciasabb műfajának, a vígjáték halhatatlan mestere, Aristophanes több komédiájában, a „Béke”-ben, az „Acharnaiak”-ban és a „Lysistrate”-ban éles kritikával, kérelmelhetetlen szavaival támadja azokat, akik saját önző érdekeik miatt a béke ellenségei, a háború szószólói lesznek.

Az i. e. 5. század második felében háborúba robbant ki az ókori világ két nagyhatalma, Athén és Spárta közötti érdekellentét. A nagyhatalmi érdekekért folyó, 27 évig tartó peloponnésosi háborúba belesodródott a görögök által ismert csaknem egész ókori világ. A görög háborús párt, a kézműveseknek a pártja, akiknek érdekük volt a háború, minden eszközzel a háború folytatására, a görög államok leigázására törekedtek és minden békekísérletet megakadályoztak. A nép pedig egyre pusztult a gyilkos háborútól. Az ellenség dúlta a szomszédos városokat s az attikai községek lakó-sai kénytelenek voltak mindenüket odahagyni és Athén falai közé menekültek. Így járt Acharnae, Attika legnagyobb községének a népe is. A túlzásfolt, menekülőkkel telt városban pestis tört ki s az ellenség dúlása mellett mostmár a dögvész is pusztította az embereket. Sok volt a háború, béke kellett.

Az „Acharnaiak“ című komédiájában a béke áldásait és a háború átkait állítja egymással szembe Aristophanes. Dikaiopolis, acharnai polgár, aki a háború alatt a városba menekült, látja, hogy az athéni tanács mindenféle hazug kecs egetetésre háborúra sarkalja a népet. Dikaiopolis leleplezi a háború igazi okait és Euripidos tragédiaköltő darabjainak koldusait, bénáit, szerencsétlenjeit segítségül hívja győzi meg polgártársait a béke magasabbrendű szépségeiről. A komédia azzal végződik, hogy Dikaiopolis, aki békét köt, mindennek bőségében, gazdagságában, jó kedvvel mulat, míg a háborús párt képviselője, Lamachos feje betörve, lába kifícamodva szörnyen síráz: szik siralmas sorsa fölött.

Másik, hasonló témájú komédiájában a „Béke“-ben már fejlettebb szemlélettel találkozunk. A darab hőse, Trygaios, harc árán szerez békét. Trygaios a földművesek segítségével kiszabadítja a barlangba zárt Kirenét, aki elhossa a várva-várt békét s a földművesekboldogan térnek vissza földjeikhez, dolgozni;

Trygaios:

„Hallgás reám, nép: a földművesek,

Szerszámaikat felvéve, menjenek

Most azonnal a mezőre, kopja, dárda s kard nélkül,

Mint hogy ott mindenütt a békesség honol.

Hát dologra minden ember, paeánt zengve, kifelé!

Mert, biz isten, fölszerelve csillog immár a kapa,

S háromágú rögtörő vas fénye játszik a napon.

Mily szépen vonulnak el; mint egy barázda, vagy faszor!

Ugyhogy magam is szeretnék a mezőre menni már

Es forgatni a kapával valahára földemet.”

A munka himnusza, a munka szépségének a dicsőítése árad Trygaios szavaiból, a háború zajából a mesterségéhez visszatért ember boldogsága.

Az egész nép örül a békének, ünnepélyeket rendeznek, mindenki boldog, csak a tegyvertkészítő műhelyek tulajdonosai, a „sisakforgó-csináló“, a „fejszeműves“ és a „kardesziszár“ síránkoznak.

Aristophanes egy másik darabjában a *Lysistrate*-ben is a békéért való harcot helyezi a cselekmény mondanivalójának középpontjába, bár kétségtelenül különös, bizarr módját mutatja be a békéért való harcnak. Az athéni és spártai asszonyok egyaránt mindaddig nem engedik magukhoz a férfijaikat, míg abba nem hagyják az esztelen háborúskodást.

Az előbb említett darabokban a béke szükséges voltát politikai és gazdasági szempontokból magyarázta Aristophanes. Ebben a komédiájában a privát élet felől közelíti meg a kérdést, a *Lysistrate*-ben azt bizonyítja, hogy a háború mennyire feldúlja a családi viszonyokat.

A RÓMAI IRODALOMBAN, az emberiség gyermekkorának másik virágzó irodalmában, is többször találunk olyan hangot, amely az ember kiolt-hatatlan békevágyának ad hangot. Tibullus az idilli boldogság elégikus hangú költője a nyugodalmas béke elmúlásán keseregve a „háború küszöbén“ című elégiájában így kiált fel:

„Mely kézből került ki az első zord fegyver?

Mily vad és igazán vas volt az az ember!”

Tehát, mint emberhez nem méltó, vad állapotot jellemzi Tibullus a háborút. S ha békevágyában bizonyos kozmopolita nosztalgia érvényesül is, a béke mithoszát újáteremtő bájos képeiben az egyedül békében lehetséges termelő munka szépségeit zengi:

„Lakja mezőnk addig a ragyogó Béke,

Ő fogta először a tulkot ekébe;

Szaporított szőlőt, édes levét rejtve,

Hogy a fiúnak bort adjon apja csebre;

Békén van kelete ásonak, kapának:

Fegyverek rozsdásan a sarokban állnak.

Jövel áldott Béke! Kalászt tarts kezvedben,

Fényes öled gyümölcs-özöntől rezegjen.”

A latin világnak másik nagy költője, Ovidius egyik főművének, a *Metamorphoses* második részében, *A négy, korzak*-ban kora társadalmának bűneit, bajait kutatva azt állítja, hogy az arany és a vas tette tönkre az embert, mert az egyikkel üzletelnek, vesztegetnek, a másikkal harcolnak, öldökölnek. Látja a társadalmi és politikai viszonyok visszasságát, de nem talál belőle kiutat, így a múlt emlékeibe menekül, az őskommunista társadalomba, amikor még „katonaság nélkül békés, szelíd nyugalomban éltek a gondtalan népek.”

A KÖZÉPKORI IRODALOM kétségtelenül legnagyobb alakja, a keresztény életeszemény válságának költője ábrázolója, Dante is csak a békében látta biztosítottnak az emberiség szabad fejlődését. A *Divina Comedia* írója, művészi oldalról felvetett problémáit értekező módon kifejtett politikai, filozófiai, munkájában, a *De Monarchiában* kifejti: az embernek az a célja, hogy értelmi tehetségét, egész képességét tartósan és állandóan kifejtse és beváltsa. De ehhez béke kell, a kultúrában való haladást csak a világbéke biztosíthatja. A világbéke megvalósításának konkrét módját is megjelöli. Úgy gondolja, hogy a német-romai császár egységes vezetése alatt tömörülve valósíthatná meg a világ népei a béke nagy gondolatát. S ha a béke ilyen megvalósításának a módját — mint feudális koncepciót — lehetetlennek, (a történelmi fejlődéssel ellenkező irányúnak tartjuk is, Dantenak a világbékéről alkotott gondolatát, mint az emberiség zavartalan fejlődésének egyedüli lehetséges alapját, ma is valljuk.

A FEUDALIZMUS bomlásának s a kapitalizmus keletkezésének idejében, s általában: az emberiség történelmének legnagyobb szabású drámai ábrázolója, Shakespeare is a béke költője volt. Lukács György állapította meg, hogy Shakespeare tragédiáiban egy egész világ omlik össze, de az özszeomló régi világ romjain már épül, csirázik az új.

Nagy tragédiái a véres, gyilkos események után mind a béke harmónikus, tiszta távlataiban — végző... ek. Hőseit, akk a zúllott, bomló régin győzedelmeskednek, mint a magasabbrendű új életforma, a béke megteremtőit mutatja be.

A III. Richárdban, Shakespeare „legborzalmasabb” tragédiájában is, a rettenetes öldöklés, a véres polgárháború után élni kezd a béke. Richmond tudatosan küzd a háború ellen, s tudja azt, hogy a feudális anarchiát megtestesítő III. Richárd legyőzésével nemcsak a kiegyensúlyozottabb polgári életformát valósítja meg, hanem békével is megajándékozza Anglia sokat szenvedett népét. Ezért zengenek a VII. Henrik néven trónra lépő Richmond végső szavai, a béke első szavai olyan hitelesen:

*„De most Richmond és Erzsébet, a két királyi ház igaz örököse
Isten szép parancsára egybekelnek,
s utódjaik — ha Isten úgy akarja —
mosolygó békét hoznak a jövőnek,
gazdag napokat, vig bővelkedést.
Törd el az árulók kardját, Uristen,
mely e véres napokat visszahozná,
hogy vért zokogjon szegény Anglia!
Ne kószolja e szép ország gyümölcsét
a békét sebző áruló gyűlölség!
Így hozunk gyógyyszert Anglia sebére —
Isten mond áment s élni kezd a béke.”*

A BÉKE GONDOLATA sohasem úgy élt a nagy művészek tudatában, mint puha, a helyzettel megalkuvó magatartásnak, langyos életformának a vágya. A béke mindig a haladásnak, az anyagi és szellemi kulturális javak korlátlan fejlődésének a lehetősége. Éppen ezért — s erre nem győzünk elég-szer figyelmeztetni, — igazi nagy alkotóink műveiben sehol sem találunk a harc elől a mindenáron való béke iránti nosztalgikus vágyódást, kozmopolita páciifizmust. Hogy nem akármilyen béke volt az, amelyet az emberiség haladó író. és költői áhítottak, bizonyítja Heine, a német nép egyik legnagyobb költője, aki az európai forradalmak leverése után fájó szívvel és gúnyosan mutatja be „1849 októberében” a lementországi „békés” állapotokat:

„Családot játszunk — s ami több,
Az a kedélyünk ne ijessze —
A békefecske visszajött,
Fészket rak csöndesen a házereszre.”

Ez az idilli kép arra jó, hogy a forradalom hősiességével szembeállítsa az önmaga pillanatnyi hősiességétől megrémült kispolgár langyos, megalkudott, békét emlegető, pedig csak nevetségesen gyáva életformáját.

Tudatos, igazi harcossai voltak a békének nagy íróink. A békeharcot az emberi haladásért vivott szent ügynek tekintették s mindig, mindenhol vezető zászlóvivői voltak a béke ügyének. A francia irodalom legnagyobb romantikus alakja, Victor Hugó az első nemzetközi békegyűlésen, amelyet 1849-ben rendeztek a „Béke Barátai” Párisban, az elnöki tisztséget vállalta s megnyitójában a többi között a következőket mondotta: „*A világbéke gondolata közös kincse minden békére vágyó nemzetnek. A népek háború helyett megegyezést követelnek. Vajjon valóban utopisztikus ez a gondolat? Megvalósíthatatlan ez az eszme? Azok a politikusok, akik intrikák között öregszenek meg, azt felelik majd: megvalósíthatatlan! En pedig habozás nélkül azt felelem, megvalósítható.*”

Es Victor Hugó küzdött is a megvalósításáért. Szembeszállt a forradalmat megfojtó III. Napoleonnal s 20 évi emigrációjában egy pillanatra sem szűnt meg a háború ellenségei, a béke barátjaival együtt harcolni. Kossuth Lajossal, Mazzinivel akart újságot alapítani, a „Népek Lapja”-t, hogy közösen harcoljanak minden nép közös ügyéért: a békéért. A béke nagyszerű távlatait fejezte ki 1877-ben a lyoni munkásokhoz a népek békevágyáról mondott beszédében is: „*A béke a jövő ígéje, a XX. század keresztneve s most készül az utolsó leszámolás a háború, azaz a múlt és a béke, azaz a jövő között.*”

Ezek az emberiség irodalomtörténetéből kiragadott vázlatos példák azonban korán sem merítik ki a béke irodalmát. Nyugodtan felállíthatjuk a tételt, hogy a nagy írók kora lényegének a kifejezése mellett a békéért való harc, a kiolthatatlan békeszomj jellemzi. A béke harmóniája, esendül ki a humanizmus nagy eszményeit megvalósító goethei életműből, Shelley és Schiller lángoló költészetéből, Puskin forradalmi zengésű lírájából.

A szocialista realizmus előtti legnagyobb regény Tolsztoj Háború és béke-je pedig egyenesen a regény cselekményének középpontjába teszi a háború és a béke kérdéseit.

A MAGYAR IRODALOM immár hét évszázados története is szakadatlan harc a békéért, a törököktől, majd a németektől megszabadított szabad, boldog, békés életért. Harc az idegen érdekekért folyó háborúk ellen, a nép védelméért. Irodalmunk első európai híró költője, Janus Pannonius, a Hunyadiak honvédő háborúinak a nagy énekese is, amikor Mátyás király a hagyományos török-ellenes politika helyett nyugat felé való kétép jövőjű csatározásokkal próbálkozik, a csehek elleni hódító háború árnyékában, a béke énekese lesz. A Vízáradásról című hatalmas költeményében megkapóképekkel festi le a dolgozó nép szenvedéseit a háborúban s a hosszú és céltalan háborúskodás idején. A békéért című epigrammjában így fohászkodik:

*Istenem ó, ki nagyúr vagy az égben, a csillagokon túl,
nézz le szelíden e csúf földre, hol örületes
harc, szomorúság dúlja a békét s csörgeti kardját.
Mars is amerre rohan. Pusztul az élet, Uram!
Aldd meg a földet, atyám, nyugalom kell végre a népnek,
fájnak a harci sebek s oly szomorú a halál!*

A magyar történelmet az jellemzi, hogy az urak csinálták a parasztok és a munkások révél. Háborúink a XVI. sz.-tól kezdve nagyrészt dinasztikus háborúk voltak, az országtól messze, idegen földeken hullott a magyar vér a német és a Habsburg érdekekért. Ezeknek a hangulatoknak pompás lírai kifejezése Csokonai Vitéz Mihályak 1794-ben, „A békekötésre” írott verse:

*„Boldog ország az, s az arany világnak
Látszik ott némely fogyatéka, melynek*

*Tiszta csendesség kebelébe nyugszik
S nincs hada kinn is.*

*Boldog ország az, hol az árva s özvegy
Nem bocsát sírván, az egekre átkot,
Szántogat mindenki, s kiki szőlejében
Kényire munkál.*

*Semmi mesterség nem enyészik ottan,
Gazdag a kalmár s az egész közönség.
Ott tanít a bölcs, danol a poéta.
Él az igazság."*

Csokonai számára is a béke nemcsak a magánélet örömeinek, „barátai fecsegésének“ a boldogságát jelenti, hanem elsősorban az igazság és a munka lehetőségét.

A béke megasztos gondolatának igen magasrendű megfogalmazását találjuk hazafias költészetünk első, a „népek hazája nagyvilág“ távlataiban gondolkodó költőjénél, Vörösmarty Mihálynál.

„A Gutenberg-albumba“ írt epigrammájában csodálatos tömörséggel fejti ki, hogy a könyvnyomtatás, a kultúra demokratizálásának ez igen jelentős eredményének csak akkor ad méltó emlékjelt a világ, ha béke és igazság lesz s a „nyomorú pór nép emberiségre javul“:

*„Majd ha kifárad az éj s hazug álmok papjai szűnnek
S a kitörő napfény nem terem áltudományt;
Majd ha kihull a kard az erőszak durva kezéből
S a szent béke korát nem cudarítja gyilkos;
Majd ha baromból s ördögből a népszaroló dús
S a nyomorú pór nép emberiségre javul;
Majd ha világosság terjed ki keletre nyugatról
És áldozni tudó szív nemesíti az észt;
Majd ha tanácsot tart a föld népsége magával
És eget ostromló hangokon összekiált,
S a zajból egy szó válik ki dörögve: „igazság!”
S e rég várt követét leküldi az ég:
Az lesz csak méltó diadal számodra, nevedhez
Méltó emlékjelt akkoron ad a világ.”*

Utolsó összefüggő versében, A vén cigányban saját életének, költői hitvallásának s kora leglényegesebb problémáinak magyszerű, költőileg igen magasfokú művészi összefoglalását adja:

*„Lesz még egyszer ünnep a világon;
Majd ha elfárad a vész haragja,
S a viszály elvérzik a csatákon.”*

Az emberiség legjobbjáiban élő igazi békevágyának a legművészebb, legtömörebb megfogalmazását Petőfi Sándor adja, a Háború volt... kezdetű versében:

*„Háború volt mindig éltem
Legszebb gondolatja.
Háború, hol vérét a szív
Szabadságért ontja!*

*Ez a szentség a szabadság!
Örültek valának
Mindazok, kik más egyébért
Éltet áldozának.*

*Egy szentség van a világon :
Melyért fegyverünkkel
Sírunkat megásni méltó,
Melyért vérzenünk kell:*

*Békét, békét a világnak,
De ne zsarnok kénytől,
Békét csupán a szabadság
Főlszentelt kezéből.*

*Majd ha így lesz a világon
Általános béke,
Vessük akkor fegyverünket
Tenger fenekére.*

*De míg így nincs: addig fegyvert,
Fegyvert mindhalálig!
Tartson bár a háború az
Ítélet napjáig!"*

Petőfinek ez a verse élesen megmutatja a burzsoá pacifizmus és az igazi békeakarát, a szocialista békeakarát közötti különbséget. Harcosság és békeakarát nem ellentéte, hanem elválaszthatatlan kiegészítői egymásnak. A magyar nép forradalmi harcainak lánglelkű dalosa, Ady Endre is leleplezte az imperialista világháború embertelen jellegét s a háború embertelenségével szemben az ember méltóságát hangoztatta: Pusztulást látott az imperialista háborúban, a kultúra pusztulását és kétségbeesetten kiált fel, hogy

*„Az Élet él és élni akar,
Nem azért adott annyi szépet,
Hogy átvádoljanak most rajta
Véres s ostoba fenéségek.”*

Az élet féltése, szép életünk, munkánk, harcaink eredményei fölött való örökös, — ez a motívum hatja át Ady-nak ezt, az „Intés az őrzőkhöz” című, mai békeharcunknak is egyik lényegét.

Az imperialista világháborúval szinte egyöntetű a magyar költőknek a szembeállása. Íróink és költőink érzik, hogy a háború nem a nép harca. Ady mellett még Tóth Arpád, Babits Mihály és Juhász Gyula is több háborúellenes verset írt. Különösen művészien mutatják be az imperialista háború kegyetlenségeit Tóth Arpád háborúellenes elégiái és szonettjei.

A béke igaz költője volt a munkásosztály első nagy magyar költője, József Attila is. A kapitalizmus, a burzsoá kizsákmányolás elleni harcában, a munkásosztály szolgálatában a munkásosztály megszerkesztette társadalmi harmóniáért, a békéért küzdött. Tudta azt, hogy az általános béke megteremtésének feltételei vannak. E feltételek megteremtésére hívta a dunai népeket „rendezni végre közös dolgainkat” s ezért harcol azért a világot

*„hol a munkásság majd a sötét gyárra
szegzi az Ember vörös csillagát.”*

A SZOVJET IRODALOM a világ első olyan irodalma, amely tudatosan állítja mondanivalójának eszmei középpontjába a békéért való harcot. A szovjet társadalom a béke jegyében született, az első javaslat, amelyet azon a fenséges októberi éjszakán a Szovjetek II. Összoroszországi Kongresszusa elfogadott, a lenini békedekrétum volt. És kezdve a forradalmi Petrovgrad terein tartott első rögtönzött színdaraboktól Szimonov színművéig, Majakovszkij verseitől A. Szurkov műveig, a polgárháború frontjairól tudósított irodalmi riportokról Ilja Ehrenburg Viharjáig, Gorkij regényeitől Nikolajeva Aratás-áig, a szovjet irodalom szakadatlan harc a legmagasabbrendű események, a béke, a kommunizmus ügyének megvalósításáért.

Gorkijnak, a szovjet irodalom megteremtőjének, minden pozitív regényhőse ilyen eszményeket hordoz a szívében. Első szocialista-realista regényének, Az anyának a hősei, Pelagéja, Pavel Vlaszov, de a többiek is, a kizsákmányolás, az emberi rosszindulat, a rabság, a háború ellen küzdenek és olyan szép, békés életről álmodoznak, „amikor az emberek szeretni fogják egymást.”

Gorkij minden regényében szenvedélyesen hirdeti, hogy a munka teszi emberré az embert, s hősei kezében a munka alkotássá válik, a szocializmus, a béke alkotásává. Gorkij a „gonosztevők felelőtlen nemzetközi bandájának” nevezte a háborús gyujtogatokat és felhívta a munkásokat a háborús gyujtogatók, a háború elleni harca: „Ne felejtsetek el, hogy az imperialista háború négy esztendeje alatt a tengerbe süllyesztettek sokmillió tonna ércet, amit ti termeltetek ki, elégtetek sokmillió tonna szenet, amit ti bányásztatok, megsemmisítették kiszámíthatatlan mennyiségű bőrt, szövetet s munkátok mindenfélé terméket. Megsemmisítik a kincseket, pedig azok benneteket és gyermekeiteket illetik meg.

A munkások százezrei hajókat építenek, amelyeket elsüllyesztenek, ágyút, géppuskát, fegyvert gyártanak, melyek végül arra szolgálnak, hogy benneteket gyilkoljanak... a háborúért dolgozni: öngyilkosság...

Amazok most megint meg akarják semmisíteni, rokkanttá akarják tenni az emberek millióit. Akarjátok-e ezt? Elég erősek vagytok, hogy megakadályozzátok a háborút!

Nekünk is szólnak ezek a szavak. Elég erősek vagyunk, hogy megakadályozzuk a háborút, csak dolgoznunk, harcolnunk kell a termelés, a kultúra, a technika minden frontján a békéért. A dekrétum világtörténelmi jelentőségét ünnepli Majakovszkij, a szovjet korszak legnagyobb költője:

„Mind!

Mind!

Mind hallja!

Vértenger
habjai,

szolganép,
mindenfajta,

gazdagok
sinylődő. rabjai —

Hatalmat a Szovjeteknek!
Földet a parasztnak!
Békét a népeknek!”

Hogy dübörögnek Majakovszkij sorai, mennyire nem tűrnek ellentmondást ezek a szavak, erő duzzad bennük, a hatalomra került népek az ereje. De ugyanakkor, amikor a bolsevikok békekiáltványának őszinteségét és nagyszerűségét énekli, leleplezi Kerenszkijék képmutatását, háborúellenes jelszavaiknak hazugságát:

„Le a háborúval!

Torkig vagyunk!

Elég!

Egyre csak

éhesebben —

elviselhetetlen.

Hazugság volt:

„Új korszak

virrad,

új idők,

a nép —

szabad...”

Hazugság, mert Kerenszkijék, Cueskovék a háború pusztításainak, gyilkolásainak a feltámasztói voltak, akik nem békét, hanem börtönt és halált akartak a népek.

Nikolaj Osztrovszkij híres regényében, „Az acélt megedzik“, Szergej így emlékszik vissza az első ütközetére: „Nem reszketett a keze. Tudja jól, hogy fog ő még máskor is ölni — ő, Szergej, aki olyan gyöngéden tud szeretni, aki olyan erősen tud barátságot tartani. Nem gonosz legény, nem is kegyetlen, de arra gondol, milyen vadállati gyűlölettel rohanták meg e drága köztársaságot ezek a megtévesztett, megmételtyezett katonák, a világ elősdijeinek zsoldosai.

Es ő, Szergej, azért gyilkol, hogy közelebb hozza azt a napot, amikor nem fog többé ember embert ölni a földön.”

A párt mutatta meg azt az utat — a forradalom útját, amely elvezet ahhoz a naphoz, amikor nem fog többé ember embert ölni a földön. Ez a nagyszerű cél hatotta át Pavel Koresagint, Szergejt, de a polgárháború más nagyszerű hőseit, ezért küzdenek Trenyov immár klasszikussá vált színdarabjának, a Ljubov Jarovája hősei, Koskin, Svangya s maga Ljubov is, akinek privát érzéseit kell legyőznie, hogy a legnagyobb eszme harcosává válhasson.

Ez a hit, a háború legyőzésének a tudata hatja át Ivanov „Páncélvonat”-ának parasztból lett partizánjait, akik azért harcolnak, hogy utánuk majd jól éljenek az emberek.

A polgárháború, az imperialista intervenciók csapatok elleni háború egész irodalmát ez a béketudat hatja át, a szovjet emberek tudják, hogy amikor a szovjet haza megvédéséért harcolnak, a békéért harcolnak, azért, hogy ne legyen többé háború. S a szovjet embereknek ezt a világtörténelmi jelentőségű tettét, a szovjet irodalom büszkém hangoztatta.

A szovjet irodalomnak nem alkalmi témája a béke, hanem állandóan ható, központi mondanivalója.

A sztálini 5 éves tervek irodalma a munka boldogságáról, az alkotás öröméről, a béke szépségeiről beszél. Az embernek ezt a nagyszerű kiteljesedését azonban megzavarta a második imperialista világháború. Valósággal meglevenednek Majakovszkij sorai:

„Az imperializmus
álarcát leveti —
pucér a potroha,
hamis a fogsora,
a vértenger
csak lábfürdő neki,
szuronnal döfköd,
az országokat habzsolja.”

Igy rajzolja meg a kivénhedt, hullafoltokkal telt szörnyeteget, amelynek legagresszívabb, legsovínisztább, legbarbárabb csoportja, Hitler fasiszta Németországa megtámadja a Szovjetunót, a béke országát.

S a béke katonái a termelés frontjairól a Honvédő Háború frontjaira mennek, hogy fegyverrel védjék meg azt, amit a békében építettek.

A NAGY HONVÉDŐ HÁBORÚ IRODALMA nemcsak az eddigi háborús irodalmakkal szemben hoz új szint, hanem további minőségi változást eredményez az irodalom fejlődésében. A Honvédő Háború irodalma olyan hősokeket ábrázol, akik a háborúban is megvalósítják az ember sokoldalú tehetségének az ideálját, akik az emberi tehetség sokoldalú hősiességével az emberiség történelmében eddig nem látott nagyszerű erényeket valósítanak meg. Mi tette lehetővé, hogy a szovjet emberek a háborúban is hűségesek tudtak lenni, meg tudták valósítani nagy emberi eszményeiket? Az a magasrendű tudat, hogy ők a béke katonái, hogy ők a háború ellen, a békéért harcolnak!

S a háborús szovjet irodalom ilyen hősokeket ábrázol. Panfjorov tábornok, Baurdzsán főhadnagy, A volokalamszki országút hősei, Szaburov kapitány, Szimonov: Nappalok és éjtszakák c. regényének sztálingrádi harcosa, Fagyeev: Az Ifjú Gárdájának, Oleg Kosevoja és a többiek is — mint a valóságban — azért képesek emberfeletti erő kifejtésre, mert azért harcolnak, hogy akik utánuk élnek, majd jól éljenek.

A szovjet irodalom a béke irodalma, a Nagy Honvédő Háború győzelme után érkezik el igazi virágzása, csodálatos kiteljesedésének korszakába.

A háborúból a béke, a kommunizmus építésébe való átmenet felejtetetlen napjait ábrázolja Kazakevics: Tavasz az Oderán és Pavlenko: Boldogság című regénye.

Kazakevics nagyszerű regényének, a Tavasz az Oderán perspektívái azt mutatják meg, hogy a szovjet embereknek a szovjet hazáért vállalt áldozatait az emberiségért vállalt feladatokká nagyszerűsödnek. Mesteri módon mutatja be Kazakevics, hogyan dogoztak a szovjet katonák azért, hogy Németország legyőzése a német munkásosztály győzelmévé váljon. Ebből a szempontból nagyon fontos Csohov százados alakja, akinek egész sorsát nagyon mélyen és jellemzően érteti meg az író magánéletéből, egyéni tragédiájából. A németek egész családját, apját, anyját, menyasszonyát megölték. Csohov a bosszúállás vágyával eltelve jön Németországba, s kitűnő katonai képességeit a bosszú érdekében akarja felhasználni. Csohov magatartása szubjektíve teljesen jogos és indokolt, de a szovjet katonáknak a német nép, a német munkásosztály s ezen túlmenően, az egész emberiség szempontjából, nem szabad ilyen magatartást tanúsítania. Az író hősét a helyes, a jövő

szempontjából megfelelő magatartáshoz fejleszti. Csohov fejlődése a német kérdés és a békeharc perspektívájának íróilag magyszerűen megragadott cselekménnyé, jellemmé, konfliktussá változását jelenti.

A háború borzalmaiból a béke boldogsága, a kommunista társadalom harmóniája felé első lépéseit megtevő ember lírai szépségű ábrázolása Pavlenko „Boldogság” című regénye. Pavlenko bátrán bemutatta, hogy a háború nemcsak a haza földjén, de az emberek lelkében is sebet ütött. „Kiestem a boldogságból, mint valami repülőgépből” — mondja Voropajev ezredes. S a regény arról szól, hogy a szovjet társadalom segítségével, a párt támogatásával hogyan találja meg Voropajev és a többi háborús áldozat is a boldogságot, a harmóniát. „Csakhogy a boldogságért dolgozni kell. A boldogságot harccal szerzi meg az ember” — mondja Voropajev a kolhozgyűlésen — s ezzel már a kommunista társadalmat jellemezte, amelynek a lényege: a harc útján létrejövő harmónia.

A kommunizmus valóságát, a béke szépségét idézi az a boldog harmónia, amely a regényben ábrázolt természet nyugalmában, a táj szépségeiben és az emberek lelkében megnyilatkozik.

A háború utáni szovjet regény jelentős továbbfejlesztését jelenti Babajevszkij nagy béke-regénye. Az aranycsillag lovagja. Igen magas művészi fokon mutatja be a regény, hogy a háborúban hősieken helytálló szovjet férfi a békés építés viszonyai között hová fejlődik. Szergej Tutarinov legjellemzőbb tulajdonsága — ezért kapta meg a Szovjetunió Hőse címet, — a bátorság, hősiesség. Ezt a jellemvonását az író úgy teszi még hitelesebbé, hogy még számos egyéb jellemző tulajdonságát is megmutatja. Erő és kezdeményezés jellemzi, szintén a háborúból magával hozott tulajdonságok, amelyeket azonban a békés építés harcai között méginkább kifejleszt. Igényt tart a boldogságra, de nemcsak a magáéra, a másokéra is. Es képes is ezt a boldogságot megteremteni.

A boldogság: a háború miatt félbeszakított alkotó tervek megvalósítása, a természet átalakítása, a kommunizmus, a nagy harmónia kiharcolása. A szovjet ember háború utáni hatalmas alkotó vágyáról szól Orkagyij Kulesov „Új mederben” című verse:

*„Véget értek a csaták,
Építünk megint.
Váltsuk most valóra hát
Régi álmaink.”*

De a békét, amelyet a Szovjet Hadsereg kiharcolt, csakhamar újra fenyegetni kezdte az imperialista háborús uszítók újabb gyalázatos terve, hogy tőkés rendszerük válságának elodázására, profitjuk további növelésére, — a megvalósult szocializmus országának és a népi demokráciák megsemmisítésére újabb háborút kezdjenek.

Igy a második világháború pár évi befejezése után a világpolitika sarkalatos pontja a békéért folyó harc lett. A békéért való harcot — mint megalakulása óta mindig — a Szovjetunió vezeti s az egyszerű embereknek százmilliói tekintenek szeretettel, bizalommal a Szovjetunió s a békétábor böles vezére, Sztálin felé.

A világ-békemozgalom széles egységét, erejét és Sztálin elvtárs iránti szeretetét fejezi ki Alexej Szurkov, a kiváló költő és drámaíró „Neve: a mi zászlónk” című költeménye:

*„Mi jól tudjuk:
a világon nyugtalanság
Van újra.
Halálkufárok gyujtogatják
a háború tüzét,
de egyre nő
a béke-mozgalom,
e nagy erő.
És tudja jól
Minden országnak népe:
Sztálin —*

e név azt jelenti: béke!
 Sztálin —
 e szó szabadságot jelent
 Sztálin —
 e név boldogságot teremti!
 Viszhangzik e szó
 széles e föld felett,
 A Visztulánál
 s hol a Gangesz
 ered,
 Sokféle népnek ajkán
 szárnyaló,
 Keményen,
 tisztán
 messzé száll e szó:
 Sztálin!"

A béké harc ma a legfontosabb problémája, központi mondanivalója a szovjet irodalomnak.

Az éles nemzetközi helyzet, a békeharc szenvedélyessége, nagy eszménye különösen kedvez a drámairodalom fellendülésének. A békeharc problémáit elsőnek Szimonov: Orosz kérdés című kitűnő drámája szólaltatta meg, élesen rámutatva arra, hogy az amerikai imperialistáknak a háborús terve az orosz kérdéstől, a Szovjetunió nagy győzelmeitől való félelemből ered. Szimonov másik békeharcos drámája, az Idegen árnyék pedig azt leplezi le, hogy az amerikai tudomány kezében hogyan változnak át a békét szolgáló tudományos felfedezések háborús pusztítássá. De a békeharc különböző problémáival foglalkozik (hogy csak egy párat említsek) a Kárhozottak összeesküvése, a népi demokratikus országokba befurakodott, a szociáldemokratákkal összedolgozó imperialista bérencek aknamunkájának ez a nagyszerű léleplezése, — a Villa a mellékutcaiban, Hatalmas erő, Két tábor, Missouri-kerिंगő.

Arkagyij Kulcsov bjelorusz költő megható verse, az „Üzenet az Egyesült Nemzetekhez“ a világ valamennyi édesanya és édesapa nevében beszél, a megszületett kis élet jövőndő sorsa iránti féltő szeretet, a fia megszületése óta még fokozottabb — hiszen most már nemcsak magáért, a hazáért, hanem a fiáért is békét akar — békeszándék hangzik a soraiból:

„Halljátok, Egyesült Nemzetek!
 Amazok megint provokálnak.
 Én felhívom figyelmeteket,
 Hogy erre nincs bocsánat.

Én lángoló szavamat akarom
 Hazám fulául emelni
 Az épületet, melyben ma lakom,
 Porból, hamuból raktuk fel mi.

Kik békén élni sosem tudtak,
 Új vér-aratásra vetnek,
 Atommal a kézben alksznak
 És bombával fenyegetnek.

Bombáitok ellen én magam
 Kemény vétót emelek.
 Megszületett a kisfiam —
 Népek! Közlöm veletek.”

Nagyszerű lírai megelevenítése ez a vers az emberek millióiban élő békevágyának, de ugyanakkor politikai összefoglalót is ad, rámutat arra, hogy az ENSZ letérve eredeti céljáról, az amerikai imperialista háborús uszítók szöcsövévé lett, atombomba gyárosok találkozóhelyévé. Különösen drámai erejűvé emelkedik a harmadik és a negyedik versszak, amikor — szinte csak mellékesen, s mégis a költemény gyújtópontjában — megemlíti a költő, hogy házukat a háború romjaiból építették fel, s most ezt és az újszülött kisfia életét újra veszélyeztetné a háború.

A háború borzalmaival állítja szembe a gyermekek gyönyörű, békés, tiszta világát a szovjet gyermekek (s ma már a magyar gyerekeknek is) kedves költője, Samuel Marsak. A gyermek mosolyának, örömének, lírai mesélője „amikor betört a háború a gyermekek világába, felvette a harcot azok ellen, akik drótsövényt és bombákat tartogatnak a gyermekeknek

szánt ajándéknak. Amikor az amerikai újságreklámok között megjelent egy hirdetés, hogy az áruházakban atom-ombajátékokat vásárolhat a közönség, versével kürtölte világgá a becsületes emberek felháborodását, az édesapák és édesanyák aggóató fájdalmát.

A szovjet író: a béke katonája. Minden sorával a békéért harcol, tudatosítani, az emberek vérévé akarja változtatni a békeharc gondolatát. Azt hirdetik, amit a nagy Sztálin üzent biztatásként, útmutatóként a világ valamennyi népéhez: „A béke fennmarad és tartós lesz, ha a népek kezükbe veszik a béke megőrzésének ügyét és végig kitartanak mellette. A háború elkerülhetetlenné válhat, ha a háborús uszítóknak sikerül hazugságaikkal behálózniok a néptömegeket, megtéveszteni és új világháborúba sodorni őket.”

Sztálin elvtárs és a Kommunista Párt a szovjet írókat a háború gyűlöletére, a népek iránti barátságra, a szovjet haza szeretetére, a munka megbecsülésére, — a béke harcos megvédésére neveli.

S a háború utáni szovjet irodalomban újra és újra felcsendül a béke dallama, a harmónikus élet szimfóniája. A háborús tülekedéssel, az amerikai imperialisták és európai csatlósáik kardcsörtetésével szemben a kommunizmus, a béke nagy harmóniáját zengi a legújabb szovjet irodalom egyik legfigyelemreméltóbb alkotásának Nikolajeva „Aratás”-ának zárójelene:

„Miért olyan csudajó minden? — kérdezte Valentyina csendesesen, mintha csak magától kérdezné. — Miért olyan békés és boldog körülöttem minden?... Most egy percre elképzelttem, hogy ez itt mind nem a mienk, nem a közösünk, hanem például az enyém, csak az enyém. És olyan undorító volt ezt csak egy pillanatra is elképzeln! Tüstént eltűnik innen minden szépség. Egyesek biztosan felháborodnak és méltán dühösködnek rám, mások megrettennek, és akadnak kapzsjk is. Se boldogság nem volna itt, se béke, se egyetértés. Oda lenné minden varázsa.”

Kommunizmus, béke, boldogság. Elválaszthatatlan szavak. Együtt él az Aratás hősnője, Valentyina tudatában is és együtt él ma már a világon minden becsületes ember szívében. Kommunizmus, béke, boldogság: Sztálin. Ő, aki az utat mutatja, a béke útját. Ezért fordul szeretettel nemcsak a szovjet író, hanem a világon minden haladó író Sztálin alakja felé, — úgy él ő ma az irodalomban, mint a béke megteremtője, a világbéke őre. Így él a mi irodalmunkban is.

„Sztálin nevével lángot gyujtsatok!

Ébredj világ! A béke érik!

Csapjon a láng a magas égig!”

— írta Kónya Lajos az „El a kezekkel Koreától!” című versében. Hazánk földje, Korea féltő szeretete és Sztálin neve egyszerre ihleti meg a magyar költőt. Jól tudják költőink, hogy Koreában a béke nagy csatája folyik, s tudják, hogy ott is győzni fog a béke a háború fölött, mert a koreai nép is azért harcol Kim Ir Szen vezetésével, amiért mi harcolunk Rákosi elvtárs vezetésével: a sztálini eszmék megvalósításáért, a béke győzelméért.

A béke egyre szélesedő, egyre öntudatosodó magyarországi frontszakaszának szép rajzát adja Deveseri Gábor „A béke katonái” című versében. Mindenki a béke katonája, aki becsületesen teljesíti, túlteljesíti munkáját, „Ki vésővel, ki tollal” irtja a tőke vadonát. De ugyanakkor hála is ez a vers a szovjet katonák iránt, akik „kivezették a fényre — nehéz harcok tüzeiben” a népet. S nekik köszönhetjük, hogy

*„tudjuk, láncunk lerázva,
a zászlót tartani.”*

Ady Endre, József Attila, de 1848 előtt még Petőfi-Sándor költészetében is, hányszor sírt fel a szégyen hangja azért, mert a történelmi fejlődésben a magyar nemzet hátul kullogott, mert a magyar nemzet álmatlanul álmodott. Mai költészetünk alaphangja a nemzeti büszkeség, az erő és az öntudat, — az emberiség haladásáért, a békéért vivő harcosok jogos önbizalma. Menynyire más hazaszeretet hatja át mai költőinket! De lehet is, hiszen a magyar nép hazája többé nem „Halál-tó”, hanem — ahogy Kónya Lajos írja, a III.

Magyar Békekongresszusra, A Béke őrtüzénél című versében; rohamcsapat a világbékéért folytatott nagy harcban:

*„Hazám, te is, te is rohamcsapat lettél,
népek seregében, fényes csillag lettél,
őrtüz, lobogó láng, fényes hadi kopja,
szabadság zászlója, béke hirhozója.”*

Továbbfejleszti Petőfi költői hitvallását, s a XX. század magyar költőinek így jelöli meg feladatát:

*„Aki költő, álljon népével a strázsán:
Őrizze a földnek sarjadó vetését,
szerető karjának forró ölelését,
erdők csendjét, őzek szemeiben
hajnalok viszfényét,
hópelyhek rajzát, tavaszi szeleknek
futó zizzenését,
a homokot, ahol játszódik a gyermek,
eke nyomában a fénylő zsiros hantok
kiforduló sorát,
gyárak hív zúgását, verejtékes arcok
fényében a jókedv színarany mosolyát,
a jövőt: a békét!”*

A magyar jövődő békéjének nagyszerű távlataival szembeállítja a magyar múltat, ahol a nép békessége még „zsenge virág volt”.

Harcos békeakarát fűti át a versnek minden sorát, ugyanaz az elszántság, amely a békeküldöttek és a világ sokmilliónyi békeharcosának a szemében csillog. Gyönyörű hazánknak a féltése a koreai falvak sorsa iránti aggodássá bővül. Így lesz a béke őrtüzén álló magyar költő hazaszeretete a proletár internacionalizmus szintézisévé.

Az emberiség történelmének legnagyobb tömegmozgalmává vált a béke-mozgalom. Soha még egy eszmé, egy gondolat nem mozgósított, nem kovácsolt össze annyi embert, mint a Szovjetunió-vezette hatalmas béketábor. Benjamin László „Nyolcszázmillió” című versében művészi erővel festi le a harcban és munkában egymásratalált emberek millióinak egységét és erejét:

*„Minden embert és minden népet
Sanghajtól Hegyeshalomig
egybeköt a harc és a munka,
mint folyó partjait a híd,
A fölkelt nép nem nézi többé
tétlenül és testvértelen,
hogy milyen medret tör magának
a hömpölygő történelem.”*

A népek kezükbe vették sorsuk intézésének az ügyét, ez a történelmi valóság árad a sorokból, s ha a dinamikusan sodródó versben egyetlen egyszer sem mondja ki a költő ezt a szót, hogy „béke”, mégis van költői ereje ahhoz, hogy képeiben, fordulataival, mondanivalójával érzékeltesse, hogy a harc és a munka, amelyet a versében ábrázol, az emberiség boldog jövőjéért, a békéért folyik.

A béke irodalma kimeríthetetlen nagy téma. Az életnek minden megnyilvánulása a békéért való lázas harcra figyelmeztet bennünket. Sztálinváros, Inota, a Földalatti gyorsvasút mind-mind a béke műve. A háború ezeket akarja elpusztítani. És a gyermekeinket. Van-e hát becsületes ember, aki háborút akar?

Békét, békét akarunk, országunkért, embertársainkért, magunkért, gyermekeinkért. A béke gyermekeink jövőjének az ügye. Ezt a gondolatot fogalmazza lírává Lódi Ferenc szép verse:

*„Értsd kicsi lány, ez a
dal a tied!
Holnap e dal
pösze szád kikiáltja,
én ma kiáltom és*

*harsog a hang:
százszor jaj annak, ki
békénket bántja,
százszor jaj annak, ki
ölni akar!”*

A békeharcnak minden eseményére felfigyel és válaszol költészetünk. Duclos és Andre Stil elvtársak letartóztatása, a kiszabadításukért indult nagy nemzetközi békemozgalom, Beloiannis elvtárs hősi küzdelme és meggyilkolása, a görög nép szabadságharca éppúgy, mint a koreai háború vagy a vietnami harcok, a VIT épp úgy, mint Varsó újjáépítése vagy a kommunizmus nagyszerű szovjet győzelmei mind, mind megihletik költészetünket.

Új magyar drámairodalmunk is egyre többször választja témául az imperialista háború elleni harc és e harc hőseinek ábrázolását. Sándor Kálmán a Harag napja című nagyszerű drámájának ellenforradalmár összeesküvői, Urbán Ernő Tűzkeresztiségének Sóhár Lidije, a falu bolondjának álcázott fehér terroristája, Háy Gyula békeharcos színdarabjának, az Erő-nek kozmopolita áruló tudósa, Pereszlényi professzor, vagy Morton, az imperialista atomesésár alakjában sikerült hiteles, valóban élő, a békét gyűlölő igazi ellenséget alkotni.

De új drámairodalmunk eddig még adós maradt olyan hősök ábrázolásával, kik meggyőzően viszik színpadra a békéért harcoló nagy hősöknek az alakját. S reméljük, hogy regényirodalmunk is hamarosan felzárkózik költészetünkhöz és a szovjet regény példája nyomán megvalósítja mai életünk harcait és problémáit visszatükröző magyar békeharcos regényt.

A békéért való harc tehát az ember mai életének legfontosabb, központi feladata. Ezt kell megértetnünk s e gondolat mellett mozgósít a szovjet irodalom, a magyar irodalom, — a világ valamennyi haladó írója ma: a szabad népek költői ép úgy, mint a még az imperialisták rabságában élő népek legjobbjai, Aragon, Pablo Neruda, Nazim Hikmet, Paul Eluard és a többiek...

Ma már szerte a világon hangzik a béke jelszava, mint Kucka Péter versében, úgy nő perceről-percere a békettábor ereje:

*„Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc
és tíz, és százezer, millió és milliárd!
Kiáltunk! ég reped, tenger zúg, szikla reng
a kisajátított világrészeken át.*

*Vállat vállhoz szoríts, a világ lesz mienk!
Harcra a békéért és vezessen a Párt!”*

Sokasodik a békettábor útja. Szerte a világon, a jövő reménysége, az új sztálini nemzedék, a kommunizmus, a béke győzelmes ifjúsága a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség himnuszával, Lev Osanyin szovjet költő-versevel az ajkán indul harcra, hogy Sztálin útján legyőzze a háborút és megteremtse a békét:

*„Egy a jelszónk a béke, harcba boldog jövőért megyünk,
S egy nagy cél érdekében tör előre ifjú seregünk.
Bárhon is van hazája, bármely ég néz le rája,
Küzdő korunknak új nemzedéke
Mind itthalad velünk.”*